

نیم نوبت

راهنمای عملی

پژوهش روایی

همراه با فعالیت‌های کارگاهی

تألیف: دکتر محمد نوریان

فهرست مطالب

۷	مقدمه مؤلف
فصل اول	
۹	تحقیقات آموزشی و صدای معلم:
۱۱	روایت اول؛ صدای معلم در پژوهش
۱۲	تعریف پژوهش روایی
۱۲	پژوهش روایی و معلم
۱۳	پژوهش‌های مبتنی بر عمل
۱۳	روایت و پژوهش
۱۴	مراحل پژوهش روایی
۱۶	فعالیت کارگاهی ۱
فصل دوم	
۱۹	مسئله یا پدیده مورد پژوهش:
۲۱	روایت دوم؛ پیچیدگی تعلیم و تربیت
۲۲	تعریف مسئله یا پدیده
۲۳	تشخیص مسئله
۲۴	انواع پژوهش روایی
۲۷	فعالیت‌هایی برای یادگیری بیشتر
۲۸	فعالیت کارگاهی ۲
فصل سوم	
۳۱	مشارکت‌کننده پژوهش:
۳۳	روایت سوم؛ هر روز مدرسه یک تجربه جدید
۳۴	پژوهشگر و مشارکت‌کننده
۳۵	چگونه اعتماد ایجاد کنیم
۳۵	شرایط پژوهشگر روایی
۳۶	تربیت معلم و انواع پژوهش روایی
۳۷	فعالیت‌هایی برای یادگیری بیشتر
۳۸	فعالیت کارگاهی ۳

فصل چهارم

- ۳۹ سؤالات پژوهش:
۴۱ روایت چهارم؛ دبیرستان من
۴۲ پیشینه تحقیق و روایت پژوهی
۴۳ مصاحبه
۴۵ دستورالعمل مصاحبه
۴۶ پیاده سازی نوار
۴۶ فعالیت‌هایی برای یادگیری بیشتر
۴۷ فعالیت کارگاهی ۴

فصل پنجم

- ۴۹ بازسازی داستان:
۵۱ روایت پنجم؛ روزهای اول تدریس
۵۲ تعریف بازسازی داستان
۵۳ مراحل بازسازی داستان
۵۴ تحلیل روایی و تحلیل روایت
۵۵ فعالیت‌هایی برای یادگیری بیشتر
۵۶ فعالیت کارگاهی ۵

فصل ششم

- ۵۷ انواع داده‌های روایی:
۵۹ روایت ششم؛ تنوع داده‌ها
۶۰ تکنیک‌های جمع‌آوری داده‌ها
۶۴ فعالیت کارگاهی ۶

فصل هفتم

- ۶۷ تحلیل ساختاری داده‌های روایی:
۶۹ روایت هفتم؛ روایت روایت پژوهی
۷۱ تعریف تحلیل
۷۱ تحلیل روایت
۷۳ روایت پژوهی و تحلیل ساختاری
۷۶ فعالیت کارگاهی ۷

فصل هشتم

۷۷	تحلیل موضوعی داده‌های روایی:
۷۹	روایت هشتم؛ تفاوت گذاشتن
۸۰	تحلیل موضوعی
۸۱	تحلیل موضوعی و روایت پژوهی
۸۱	تحلیل محتوای کیفی
۸۳	نمونه ای از تحلیل محتوای کیفی
۸۶	فعالیت کارگاهی ۸

فصل نهم

۸۷	اعتبار پژوهش روایی:
۸۹	روایت نهم؛ درک تجربیات
۹۰	اعتبار و پایایی
۹۰	اعتبار در پژوهش روایی
۹۴	فعالیت کارگاهی ۹
۹۵	فهرست منابع

پژوهش روایی یکی از سه گانه های توسعه حرفه ای در برنامه های جدید تربیت معلم ایران است. شاید به جرأت بتوان گفت که توجه به پژوهش های عملی یکی از مهم ترین نقاط قوت این برنامه است. این نقطه قوت نیازمند وجود رسانه های آموزشی است که راهنمای دانشجویان و معلمان در پژوهش های عملی باشد. خوشبختانه تنی چند از همکاران تلاش های خوبی در ارتباط با اقدام پژوهی و درس پژوهی انجام داده اند؛ اما روایت پژوهی هم چنان جوان و نیازمند کار و تلاش بیشتری است. در راستای این نیاز کتاب حاضر، تولید و به جامعه علمی عرضه می شود. از ویژگی این اثر می توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف) تناسب با برنامه درسی توسعه حرفه ای (۱)؛ محتوای کتاب منطبق با سر فصل های مصوب بوده و به گونه ای طراحی شده است که فعالیت های کارگاهی را هدایت کند. بدین منظور در پایان هر فصل، کار کارگاهی مناسب با محتوای آن فصل آمده است. کار کارگاهی هر فصل به گونه ای طراحی شده است که در پایان کتاب، دانشجو معلمان با همه تکنیک های مربوط آشنا می شوند.

ب) تأکید بر واکاوی تجربیات حرفه ای؛ بر خلاف نوشته برخی از همکاران که در روایت پژوهی تنها بر خود زیست نگاری و نوشتن تأملی، تأکید دارند؛ این کتاب واکاوی تجربیات حرفه ای دیگران را محور روایت پژوهی برای معلمان جوان قرار داده است. هر چند از خود زیست نگاری و نوشتن تأملی نیز غفلت نکرده است.

ج) روایت های حرفه ای نویسنده؛ هر فصل با یک خود زیست نگاری از نویسنده شروع می شود که مرتبط با موضوع فصل است و می تواند به عنوان الگویی برای نوشتن تأملی و خود زیست نگاری برای دانشجو معلمان باشد.

کتاب حاضر شامل نه فصل است:

در فصل اول پژوهش های عملی مورد توجه قرار گرفته و شنیده شدن صدای معلم به عنوان یکی از نتایج آن مورد تأکید می باشد. در همین راستا پژوهش روایی تعریف و مراحل آن بیان شده است. کار کارگاهی پیشنهادی این فصل با استفاده از تکنیک شش کلاه تفکر سازماندهی و به صورت گروهی است. فصل دوم به مسئله و پیچیدگی آن در تعلیم و تربیت و تشخیص مسئله اختصاص یافته و بحثی نیز در ارتباط با انواع پژوهش روایی و پنج معیار تعیین نوع پژوهش روایی ارائه شده است. کار کارگاهی این فصل مبتنی بر تکنیک "چرا" طراحی شده است.

فصل سوم متمرکز بر مشارکت کنندگان در پژوهش است و مباحثی درباره شرایط مشارکت کننده و روش های ایجاد اعتماد در او، هم چنین شرایط پژوهشگر روایی و نوع پژوهش روایی مناسب تربیت معلمان جوان مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. کار کارگاهی این فصل نوشتن تأملی است.

فصل چهارم شامل سؤالات پژوهش، پیشینه تحقیق در روایت پژوهی و روش های جمع آوری داده ها از جمله مصاحبه است. کار کارگاهی این فصل مبتنی بر سؤالات ایده برانگیز می باشد.

فصل پنجم بازسازی روایت را مورد توجه قرار داده و در همین راستا، تعریف و مراحل بازسازی داستان تشریح شده و تفاوت تحلیل روایی با تحلیل روایت مورد بررسی قرار گرفته است. تکنیک مورد

استفاده در کار کارگاهی این فصل بارش فکری است .
فصل ششم انواع داده‌های روایی و نُه تکنیک جمع‌آوری داده‌ها را در پژوهش روایی توضیح داده و کار
کارگاهی آن نیز با استفاده از تحلیل محتوای کیفی انجام می‌پذیرد.
فصل هفتم و هشتم بر تحلیل ساختاری و موضوعی تأکید دارند و تفاوت این دو نوع تحلیل و کاربردهای
آن‌ها تبیین شده است. هم‌چنین در روایت‌های هفتم و هشتم دو نوع گزارش نویسی پژوهش روایی
آمده است.

در فصل نهم درباره اعتبار پژوهش روایی بحث و بررسی شده است.
در پایان ضمن سپاسگذاری به درگاه سبحان که توفیق این فرصت را به حقیر ارزانی داشت، اعلام
می‌دارم که به طور قطع این اثر دارای اشکالات فراوانی است که با راهنمایی‌های اساتید و دانشجویان
برطرف خواهد شد. بنابراین از ارائه نظرات ارزشمند خود (به نشانی ناشر) دریغ نفرمایید.

محمد نوریان/ پاییز ۱۳۹۶

فصل اول

تحقیقات آموزشی و صدای معلم

هدف های یادگیری

از فراگیر انتظار می رود بعد از مطالعه این فصل و مشارکت در فعالیت کارگاهی بتواند:

۱- درباره نقش معلم در پژوهش های تربیتی اظهار نظر کند.

۲- پژوهش روایی را تعریف کند.

۳- تلفیق مفهوم روایت و پژوهش را در روایت پژوهی با یک مثال توضیح دهد.

۴- بتواند تکنیک شش کلاه تفکر را به کار گیرد.

روایت اول

صدای معلم در پژوهش

دو ماه دیگر وارد دهه دوم کار معلمی می‌شوم. همه پایه‌های دوره ابتدایی را تدریس کرده‌ام، معمولاً هر سال، چند محقق یا دانشجو برای جمع‌آوری داده‌ها به مدرسه ما مراجعه می‌کنند. برخی پرسشنامه دارند و برخی دیگر علاقه مند به مصاحبه می‌باشند. بیشتر معلمان علاقه‌ای به همکاری با آنها ندارند، و بعضی دیگر از روی دلسوزی و گاهی کمک به هم نوع و در برخی موارد رودربایستی به سؤالات آنها جواب می‌دهند. من نیز از روی نوع دوستی با آنها همکاری می‌کنم، چون دانشجو‌ها چاره‌ای ندارند باید پروژه خود را انجام دهند و من می‌توانم با کمی وقت گذاشتن مشکل آنان را حل کنم.

یک روز دانشجویی وارد دفتر شد. در حالی که در دست راستش یک جعبه شیرینی بزرگ بود و لبخند به لب داشت و سعی می‌کرد خیلی با محبت رفتار کند، سلام کرد و ضمن تعارف شیرینی پرسشنامه‌هایی را که در دست چپش بود، به سمت معلمان گرفت و از آنها خواست که پرسشنامه‌های او را تکمیل کنند. چند نفر از معلمان به بهانه‌های مختلف از خوردن شیرینی صرف نظر کرده و از دفتر خارج شدند. چند نفری هم پرسشنامه را گرفتند و قول دادند که سرفرصت تکمیل کنند و بقیه هم با بی‌میلی شروع به پاسخ‌گویی به سؤالات کردند. همین مسئله موضوع گفتگوی زنگ تفریح بعدی شد. معلم ریاضی که زن با ابهتی هم بود گفت: من نمی‌دانم این تحقیق‌ها چه فایده‌ای دارد. مثلاً رابطه بین هوش و پیشرفت تحصیلی، فقط یک تعداد عدد ارزش به دست می‌آید. خانم معاون گفت، شما که با اعداد خیلی موافقید، او جواب داد: بله وقتی معنی داشته باشد و به کار بیاید. خانم احمدی معلم علوم اجتماعی که دانشجوی کارشناسی ارشد هم بود گفت: مشکل اصلی اینه که آنها مسئله خود را از کتاب‌ها و تحقیقات دیگر به دست می‌آورند. در حالی که مسئله تحقیق داخل کلاس است. کمی فکر کردم و با خودم گفتم عجب حرف جالبی! خانم احمدی ادامه داد: نه تنها مسئله در کلاس است. بلکه راه حل را هم باید در تجربیات افراد کلاس و مدرسه جستجو کرد. حرف‌های او مرا به تأمل واداشت. من ده سال است که معلم هستم و تجربیات فراوانی در این حرفه دارم، ولی تاکنون کسی به سراغ تجربیات من نیامده است. فکر اینکه تجربیات حاصل از سال‌ها تلاش و زندگی حرفه‌ای از بین برود، آزار دهنده است. شاید خودم نیز برخی از آنها را فراموش کرده‌ام. با همین افکار سر کلاس رفتم.

وقتی زنگ تعطیلی مدرسه زده شد، خودم را به خانم احمدی رساندم. احساسم را برای او بازگو کردم. خنده‌ای کرد و گفت: یک روز محقق با من چند جلسه مصاحبه گذاشت. خیلی خوشحال بودم که تجربیاتم را با کسی در میان می‌گذارم و می‌توانم در تحقیقی مفید واقع شوم. اما بعد که نتایج تحقیق را خواندم، متوجه شدم که صدای من در آن تحقیق خیلی

ضعیف است و صدای بلند در آن تحقیق صدای محقق است. به اندازه ای بلند که صدای من به سختی شنیده می شود. از آن روز به بعد، همیشه به این فکر می کنم که چگونه می توان صدای معلم را در پژوهش ها برجسته کرد؟

تعریف پژوهش روایی

روایت ها، داستان های زندگی مردم است. مردمی که تجربیات متفاوتی از جهان پیرامون خود دارند و براساس آن به داستان گویی در مورد زندگی خود می پردازند. پژوهش روایی مطالعه چگونگی تجربیات متفاوت انسان ها از جهان پیرامونشان است. پژوهشگران روایی به مردم اجازه می دهند تا داستان هایی از "زیست روایی" خود تعریف کنند. سپس این داستان ها را جمع آوری کرده و روایت های مربوط به تجربه آن ها را می نویسند.

بیشتر بدانیم

روایت هم پدیده است و هم روش

وجه پدیده و روایت را "داستان" می نامیم و وجه پژوهش آن را همان "روایت". بدین ترتیب می توان گفت که زندگی مردم بطور ذاتی داستانی است و خودشان هم نیز در مورد آن زندگی ها داستان گویی می کنند در حالی که پژوهشگران روایت آن زندگی را تشریح کرده و داستان های مربوط به آن ها را گرد آوری می کنند و روایت های مربوط به تجربه ها را می نویسند (کانلی و کلندینین، ۱۹۹۲)

پژوهش روایی و معلم

پژوهش روایی تاریخچه طولانی در رشته هایی مثل ادبیات، تاریخ، هنر، فیلم، الهیات، فلسفه، روانشناسی، تعلیم تربیت و ... دارد. توسعه پژوهش روایی در سال های اخیر را می توان نتیجه رویکردهای زیر دانست

✓ در پانزده سال گذشته تأکید بر "تفکر معلم"، "پژوهش معلم" و "اقدام پژوهی" روبه رشد است.

✓ تأکید فزاینده ای درباره مطالعه "دانش معلمان" وجود دارد. مباحثی مانند معلمان چه مطالبی را می دانند، چگونه فکر می کنند، چگونه رشد حرفه ای می کنند و چگونه در کلاس

درس تصمیم‌گیری می‌نمایند.

✓ تأکید بر نقش معلم در فرآیند پژوهش‌های آموزشی، به عبارت دیگر باید روش‌های پژوهشی به کار گرفته شود تا صدای معلمان مثل صدای پژوهشگر شنیده شده و به یک برابری صدا^۱ منجر شود.

۵- پژوهش‌های مبتنی بر عمل^۲

رویکرد های فوق موجب تغییر دورنمای پژوهش‌های آموزشی شد و پژوهش‌های مبتنی بر عمل را ترویج کرد که بر مباحث اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تأکید داشتند. یکی از این نوع پژوهش‌ها، پژوهش‌های روایی است. چالش‌های آموزشی و تربیتی که ما با آن روبه‌رو هستیم، همزمان با زندگی حرفه‌ای ما (به عنوان یک معلم و یا یکی از کارکنان مدرسه) در مدرسه وجود دارد و یا اتفاق می‌افتد. حل این چالش‌ها نیازمند فهم دقیق ابعاد فرهنگی، اجتماعی، و اقتصادی آن‌ها می‌باشد. ما می‌توانیم با استفاده از پژوهش‌های روایی، درک خود را از موضوعات اصلی مرتبط با یاددهی-یادگیری افزایش دهیم. گفتن و بازگفتن داستان‌های معلمان، محور اصلی این فرآیند است. پژوهش‌های روایی فرصتی را برای پژوهشگران فراهم می‌آورد تا به صدای شرکت‌کنندگان در تحقیق (معلمان) اعتبار بخشند.

۵- روایت و پژوهش

در یک پژوهش‌های روایی در واقع روایت و پژوهش معنای یکسانی دارند. برای درک بهتر این مفهوم به مثال زیر توجه کنید

آقای محمدی دبیر دبیرستان البرز، دانش‌آموزی در کلاس دارد که تمرکز کافی نداشته و به نوعی پریشان است. آقای محمدی حدس می‌زند که او تحت تأثیر مواد مخدر باشد. شما به عنوان یک پژوهشگر علاقه‌مند هستید درباره چگونگی برخورد آقای محمدی با این مسئله مهم تعلیم و تربیتی آگاهی پیدا کنید. او با دانش‌آموز حواس پرت کلاس خود - که احتمال مصرف مواد مخدر را دارد- چگونه رفتار می‌کند؟ آقای محمدی چه تجربیاتی در مواجهه با دانش‌آموز دارای مشکل مواد مخدر دارد؟ برای یافتن پاسخ‌های این نوع سؤالات شما باید با آقای محمدی چندین جلسه مصاحبه انجام دهید. به گفته‌های او درباره تجربیاتی که در خصوص رفتار با دانش‌آموزان خاصی که چنین مشکلی را دارند، گوش کنید همچنین باید با دانش‌آموزان، والدین، سایر معلمان، مدیر، مشاوران و دیگر ذی‌نفعان در تجربه آموزشی آن دانش‌آموز صحبت کنید، شما همچنین باید درباره زندگی آقای محمدی

1. Quality of Voice

2. Based Research Practices

مطالعه کنید درباره اتفاقات مهمی که بر توانایی او برای کار اثربخش با نوجوانان دارای مشکل مواد مخدر تأثیر داشته است. شاید آقای محمدی دارای عقائد و ارزش های دینی، فرهنگی، اجتماعی و یا اقتصادی است که بر توانایی های او در برخورد با فرهنگ اعتیاد در مدرسه تأثیر گذار است

بتدریج از اطلاعاتی که در مصاحبه ها جمع کرده اید، یک داستان از کار آقای محمدی با دانش آموز مشکل زا می سازید. در مرحله بعد داستان را به مشارکت گذاشته و آن را بازسازی می کنید (دوباره داستان گفتن) سپس با کمک آقای محمدی گزارش نهایی پژوهش روایی را تدوین می نمایید. گزارش نهایی، داستان آقای محمدی از نحوه عمل او با دانش آموزان مشکل زا بخاطر مصرف مواد مخدر می باشد. این گزارش به ما کمک می کند تا فهم بهتری نسبت به کار معلم با نوجوان مصرف کننده مواد مخدر در مدرسه خود پیدا کنیم.

این نمونه نشان می دهد که چگونه پژوهش روایی به محققان اجازه می دهد تا در زیست روایی معلمان مشارکت کنند و بتوانند بینش ها و درک ها بی را درباره موضوعات چالشی تعلیم و تربیت کسب نمایند. هم چنین به غنی سازی زندگی آن معلمان نیز کمک کنند. پژوهش روایی می تواند به فهم ما از جهان پیچیده کلاس درس و نکات ظریفی کمک کند که در امر تعلیم و تربیت بین معلم و دانش آموز وجود دارد. فهمی که در بسیاری از مواقع با تعدادی عدد که حاصل پژوهش های کمی است، به دست نخواهد آمد.

مراحل پژوهش روایی

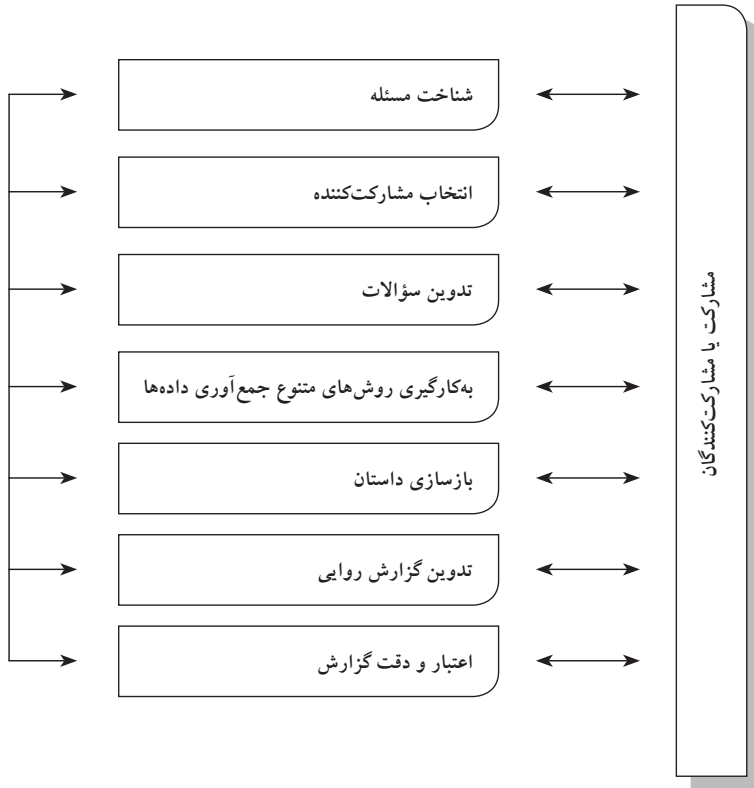
پژوهش روایی نیز همانند بقیه پژوهش ها دارای مراحل است. هر چند مراحل پژوهش روایی مورد توافق همه صاحب نظران نیست. برای مثال کرسول (۲۰۱۲) و گی و همکاران (۲۰۱۲) هر کدام هفت مرحله را برای پژوهش روایی مطرح کرده اند؛ اما مراحل آن ها با هم یکسان نیست. ما در اینجا با ترکیب مدل های ارائه شده توسط آن ها مراحل پژوهش روایی را به شرح زیر مطرح می کنیم:

- شناسایی پدیده ای برای کشف با تأکید بر مسئله آموزشی،
- تعیین فرد یا افرادی که می توانند شما در یادگیری درباره یک پدیده کمک کنند،
- تدوین سؤالات اولیه تحقیق روایی،
- مصاحبه با مشارکت کننده و جمع آوری متن های میدانی دیگر،
- تحلیل ساختاری داستان های مشارکت کننده،

1. Creswell, j.w.

2. Gay, L.R.

- نوشتن یک داستان درباره تجربیات فردی و اجتماعی مشارکت‌کننده،
- بررسی اعتبارگزارش پژوهش،

نمودار شماره (۱) مراحل پژوهش روایی

فعالیت کارگاهی ۱

کار با گروه

تکنیک : شش کلاه تفکر

شرح فعالیت

دانشجو معلمان به گروه های حداقل شش نفره تقسیم می شوند. یک نفر نقش دبیری گروه و دو نفر نیز به ثبت نظرات ارائه شده در گروه می پردازند. یک نفر هم به عنوان سخن گوی گروه انتخاب می شود. قبل از انجام گروه بندی دو سؤال از طرف استاد مطرح می شود:

آیا در شرایط فعلی صدای معلمان در مجامع علمی - تحقیقاتی، رده های سیاستگذاری و برنامه ریزی آموزش و پرورش و جامعه شنیده می شود؟
آیا باید صدای معلمان شنیده شود؟ چرا؟

دانشجو معلمان هرکدام نظرات خود را درباره دو سؤال مطرح شده در گروه بیان می کنند. آن ها هم چنین فرصت دارند تا درباره نظر یکدیگر به بحث و گفتگو بپردازند. در پایان بحث گروهی و بر اساس نوع استدلال و تفکر هر فرد، یکی از کلاه های تفکر به او اختصاص می یابد. بدیهی است اختصاص کلاه تفکر به هر فرد باید با نظر اکثریت گروه باشد. اشاره به این نکته لازم است که ممکن است در یک گروه از همه کلاه ها استفاده نشود و یا یک کلاه به بیش از یک نفر اختصاص یابد.

در مرحله بعد، یعنی بعد از پایان بحث گروهی، سخن گوی هر گروه گزارشی از فعالیت گروه خود را به کلاس ارائه می دهد. اکنون نوبت صاحبان کلاه های هم رنگ است که به ترتیب نظرات خود را بیان کنند. برای مثال صاحبان کلاه سفید از هر گروه نظرات خود را بطور خلاصه بیان می کنند. بعد نوبت صاحبان کلاه قرمز می رسد. بدیهی است دانشجو معلمان از راهنمایی های استاد خود در همه مراحل فعالیت کارگاهی برخوردار خواهند بود.

با تکنیک شش کلاه تفکر آشنا شویم:

ادوارد دوبونو در کتاب خود به "نام شش کلاه تفکر" شش سبک تفکر را ارائه کرده است. او نماد تفکر را کلاه و هر سبک را با رنگی معرفی می کند. کاربرد سبک شش کلاه تفکر در فعالیت های گروهی است و می توان به اعضای یک گروه آموخت که تک بعدی فکر نکنند و به نوع تفکر خود وسعت بخشند، بطور خلاق بیندیشند و با یک هماهنگی مدبرانه نتایج را طبقه بندی کرده و در تصمیم گیری ها از آن استفاده کنند.

افراد با گذاشتن هر یک از کلاه ها بر سرشان، سبک فکر خود را بر اساس رنگ کلاه شکل می دهند. سبک فکری هر کدام از کلاه ها از ویژگی های رنگ آن ها ناشی شده است. (البته در این کار کارگاهی ما ابتدا از آن ها می خواهیم که نظراتشان را بگویند. بعد براساس نظرات به آن ها کلاه اختصاص می دهیم).

سفید رنگی خنثی و منفعل است. کلاه سفید با موضوعات و شکل های انفعالی سروکار دارد. کسی که این کلاه را بر سر می گذارد واقعیت ها را بدون هیچ گونه قضاوتی مورد کنکاش قرار می دهد.

رنگ قرمز نماد شور و هیجان است. در کلاه قرمز بینش هیجانی و جنبه های احساسی و غیر استدلالی مد نظر است. این سبک تفکر منجر به بیرون ریختن احساسات می شود.

نماد منفی نگری و افسردگی رنگ سیاه است. بنابراین فردی که با کلاه رنگ سیاه در جلسه حاضر است، جنبه های منفی و بد بینانه موضوع را ابراز می کند. زرد نشانه آفتاب و مثبت است. فرد صاحب کلاه زرد جنبه های مثبت و خوشبینانه موضوع را مورد توجه و بررسی قرار می دهد.

رنگ سبز نماد رویش و باروری است، به همین دلیل از کلاه سبز برای ابراز ایده ها و راه حل های جدید و خلاقانه استفاده می شود.

رنگ آبی سرد است. این کلاه هدایت کننده و سازمان دهنده اندیشه هاست کسی که این کلاه را بر سر می گذارد، نظرات بقیه افراد را مورد ارزیابی و سازماندهی قرار می دهد.

این کتاب‌ها را نیز از ما بخواهید:

